

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Varis, Essi

Title: Vaughan & Staples: Saga

Year: 2015

Version:

Please cite the original version:

Varis, E. (2015). Vaughan & Staples: Saga. Maailmankirjat. Käännöskirjallisuuden verkkolehti, 4.8.2015. <http://www.maailmankirjat.ma-pe.net/?p=2032>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Vaughan & Staples: Saga

ESSI VARIS (4.8.2015)

Brian K. Vaughan & Fiona Staples: *Saga* (2012-)

Kuvittele, että synnyt autokorjaamossa. Äidilläsi on siivet, isälläsi on sarvet, ja he ovat ainoat olennot, jotka ylipäättään haluavat sinut maailmaan. Kuvittele, että synnyt pakolaiseksi. Vietät ensimmäiset viikkosi avaruusaluksessa, perässäsi on usean eri planeetan hallituksen lähettämiä palkkasotureita, eikä sinulla koskaan tule olemaan omaa kotimaata. Jos yhtään lohduttaa, olet sentään suosittu scifi-sarjakuvan kertojahahmo – jäät henkiin ainakin siksi aikaa, että pääset tilittämään tarinasi yli sadalletuhannelle lukijalle. Näin alkaa fantastinen avaruusmelodraama *Saga* (2012–), jonka poikkeuksellinen myynti- ja arvostelumenestys on vihdoinkin herättänyt myös suomalaisen julkaisijan käännösurakkaan.

Yhdessä enemmän

Sarjan yhdysvaltalainen käsikirjoittaja Brian K. Vaughan on kartuttanut mainetta spekulatiivisen sarjakuva- ja TV-fiktion parissa jo vuosituhannen alusta. Sarjakuvaharrastajat muistanevat hänen nimensä parhaiten dystopisen *Y: The Last Man* -sarjan (2002–2008) kansista, ja suuremmalle yleisölle hänen fantasia- ja scifi-elementtejä risteyttävä kerrontatyylinsä on tullut tutuksi sellaisista TV-sarjoista kuin *Under the Dome* ja *Lost*. Yhdessä kanadalaisen Fiona Staplesin, länsimaisen sarjakuvataiteen nousevan tähden kanssa, he ovat kuitenkin onnistuneet luomaan jotain, minkä valovoima ja uutuusarvo ovat aivan omassa magnitudissaan, käytettiin mittatikkuna sitten kumman tahansa uraa tai nykypäivän sarjakuvakenttää. *Saga* on tituleerattu ahkeraan viime vuosien sarjakuvatapaukseksi – sarjakuvaksi joka osoittaa, miksi sarjakuvia kannattaa edelleen lukea. Lukijoiden ja arvostelijoiden ihastus on heijastunut myös palkintoihin: viimeisen kolmen vuoden aikana sarja on kahminut kuvituksellaan ja käsikirjoituksellaan peräti kahdeksan Eisner-palkintoa, sarjakuvamaailman Oscaria. Lisäksi se on noteerattu yhdellä Hugo-tieteiskirjallisuuspalkinnolla.

Tästäkin voi päätellä, että *Sagan* voittokulun takana on enemmän kuin yksi salainen ainesosa. Niistä ilmeisin lienee Vaughanin kyky koota joukko genrekirjallisuuden kliseistä ja konventioita ja maustaa ne aivan uudella tavalla – sekä runsaalla kädellä. Vaikka lukija ei olisikaan fiktion suurkuluttaja, kertomuksen alkaminen päähenkilön syntymästä tuskin tuntuu kovin omaperäiseltä. Kun puheeksi otetaan planeettojen väliset sodat tai rakastuminen huonoimmissa mahdollisissa olosuhteissa, *Saga* ei taaskaan ole ensimmäinen esimerkki, joka useimmille tulee mieleen. Sarjan lähtöasetelma on silkkaa Shakespearea, se lainaa *Star Warsin* epiikkaa molemmin käsin eikä kavahda mitakaan scifi-trooppeja: sädepyssyjä ja ohjuksia ammutaan, avaruusaluksilla sukkuloidaan ja hirviöiden asuttamille asteroideille haaksirikkoudutaan, kuten kunnon avaruusoopperassa kuuluukin. Vaughan ei kuitenkaan tyydy tähän vaan lisää vaikutteisiinsa kursailematta uusia kierteitä ja kerroksia: Romeo ja Julia ovatkin kasvaneet aikuisiksi ja perustaneet perheen; heitä ei jahtaakaan paha intergalaktinen imperiumi, vaan varsin vastahakoiset palkkasoturit;

ewokien, rämehirviöiden tai suurisilmäisten humanoidien sijasta erämaakuut kuhisevatkin aniliininpunaisia kummituksia.

Käsikirjoitukseen punotut yllätykset ovat todella tietoisia, niitä on joka kulman takana ja ne ilahduttavat kerta toisensa jälkeen. Suuri osa henkilöhahmoista mainitaan ennen kuin heidät näytetään, ja usein he paljastuvat joksikin aivan muuksi kuin lukijan annetaan odottaa. Tärkeiltä näyttävät draamankaaret, joiden radan populaarifiktionsa tunteva lukija uskoo ennustavansa, raukeavat tai harhautuvat jo seuraavassa luvussa. Toisinaan tarina tekee mittavan loikan ajassa ja jättää aivan kiusallaan kertomatta siitä: sarjakuvien lukijat ovat tottuneet siihen, että seuraava numero alkaa suurin piirtein siitä hetkestä, johon edellinen numero päättyi – ”jatkuu seuraavassa numerossa” – mutta Sagan tapauksessa oletus paljastuu joskus vääräksi – mikä kääntää lukijan arvaukset ja tunnelataukset jälleen nurin niskoin yhdellä ranneliikkeellä. Vaughanille Sagan käsikirjoittaminen tuntuu olevan riemastuttava peli, jossa hänen on pysyteltävä askeleen edellä lukijaansa – eikä lukijaa juurikaan harmita olla häviöllä.

Joskus sarja huomaa itsekkin olevansa outo. (Saga #11, s. 15.)

Yhdistettynä kehnompaan kuvitukseen käsikirjoitus saattaisi kenties koteloitua omaan kekseliäisyyteensä, mutta näin ei onneksi ole: pelkkä vilkaisu pariin ensimmäiseen kansikuvaan saa ihmettelemään, miksi Staples ei ole ollut sarjakuvamaailman puheenaiheena jo paljon aiemmin. Hänen taiteensa tuo käsikirjoituksen kikkailuihin substanssia ja saa ne tuntumaan konkreettisilta asioilta tarinan maailmassa, eivät pelkältä kirjalliselta peliltä. Jos Vaughanin kerronta välttää scifi-genreä riivaavan liiallisen kliinisyden yhdistelemällä odotusarvoiseen teknologiaan myyttisen fantasian kuvastoa ja keskittymällä interplanetaarisen politiikan sijasta henkilöhahmojen henkilökohtaisiin kipuihin, Staples välttää digitaalista taidetta riivaavan liiallisen kliinisyden elävillä, luontevilla viivoillaan. Hahmot eivät tunnu valmiilta sabluunoilta tai figuureilta, jotka on väännetty kutakin ruutua varten kustantajan standardit täyttävään asentoon. Paikoin luonnosmaisessa viivatyöskentelyssä on liikkeen ja vaivattomuuden tuntua, ja hahmojen ilmekirjo on loputon. Taustoihin – niin metsiin kuin avaruusaluksiinkin – ääriviivat on sen sijaan jätetty vetämättä ja jälki muuttuu maalaukselliseksi, mikä tukee osaltaan henkilöhahmodraaman tuomista etualalle.

Kuvakerronnalle on annettu runsaasti tilaa: jokainen luku avataan ja päätetään yksiruutuisella splash-sivulla. (Saga #7, s. 1.)

Juuri henkilöhaamot ovat *Sagan* kolmas koukku: niitä on paljon ja joka lähtöön ja jokaisella niistä on paljon ongelmia joka lähtöön. Esikoislasten syntymät, valitettavan nokkelat ex-tyttöystävät ja teräväkäänteinen temperamentti vaivaat riippumatta siitä, kummalla puolella sotaa ja lukijan sympatioita haamot ovat. Eppisten etsintäretkien ja väkivaltaisten yhteenottojen väliin on ujutettu myös pieniä inhimillisiä kiusallisuuksia, jotka ripauttavat joukkoon hitusen huumoria – ja sitä konkreettisuutta: avaruussankarikin saattaa joutua tapaamaan anoppinsa pelkässä pyyhkeessä, kummituksillakin on koti-ikävä ja mitä ilmeisimmin myös robottiprinssi joutuu käymään vessassa.

Se, että sarjaa on ylistetty juuri sen inhimillisistä ulottuvuuksista, on kuitenkin sikäli ironista, että hahmokaarti koostuu kokonaan avaruusolioista, joiden outouttamisessa ei ole säästelyä ideoita tai lukijan silmiä. Ihmisanatomialla leikittely tuo mieleen muinaisaikojen mielikuvitukselliset kuvaukset eksoottisista kansoista: puuttuvat torsot tai yösalaisin istutetut päät saattaisivat yhtä hyvin olla Aleksanteri Suuren sotaretkellä kummia kokeneen, huomiota kättävän sotilaan kuin kunnianhimoisen sarjakuvakäsikirjoittajan keksintöä. Lisäksi mukana on tietysti ihmisen ja koneen sekä ihmisen ja eläimen risteytyksiä – helpoin keino generoida olioita. Mutta

hybridihahmoissakaan ei ole menty perinteisimmän kautta: kun sivua kääntäessään löytää upeasti antropomorfisoidun hämähäkin tai kumisaappaissa taapertavan kuutin, on vaikeaa olla ilahtumatta. Suurimmaksi fanisuosikiksi tuntuu kuitenkin nousseen Valhetassu, massiivinen Sfinx-kissa, joka tietää, milloin joku valehtelee ja myös ilmoittaa sen ääneen. Juuri hahmoissa Vaughanin monet ideat ja Staplesin kyky lihallistaa ne yhdistyvät hienolla tavalla, ja saavat lukijan odottamaan seuraavaa albumia.

Vaughanin ja Staplesin visuaalisesti

kekseliästä hahmodesignia parhaimmillaan (Saga # 2, s. 17.)

Onko enemmän liikaa?

Saga tietää itsekkin olevansa tuore, särmikäs paketti ja vaikka sen pyrkiminen katuuskottavuuteen on sinänsä kunnioitettavaa, nämä ponnistelut ovat paikoin kiusallisen näkyviä. Sanalla sanoen sellainen avaruusoppera, joka alkaa repliikillä ”Paskannanko minä? Tuntuu kuin paskantaisin!” jakaa väistämättä mielipiteitä.

Ei siis ole mitenkään yllättävää, että sarjaa on jo kertaalleen pyritty sensuroimaan: sähköisen sarjakuvan levittäjäyhtiö ComiXology poisti *Sagan* 12. luvun väliaikaisesti Applen isännöimästä sisältökaupastaan, koska tulkitsi kahteen ruutuun yksityiskohdaksi upotetun kuvauksen kahden miehen välisestä seksistä sopimattomaksi sisällöksi. Asia kuitenkin ratkesi pian, ja numero päättyi normaaliin levitykseen. (Dredge 2013.) Yksittäisiä vastalauseita on herättänyt myös imettämisen näyttäminen sarjan kansitaiteessa.

ComiXology arveli, ettei Applen kanavien

kautta sovi levittää tällaisia kuvia. Koska sarjassa on muutakin seksuaalista sisältöä, reaktio on tulkittu homofobiseksi. (Saga #12, s. 1.)

On vaikea kiistää, etteikö *Saga* kokonaisuutena haluaisi antaa itsestään anteeksipyytelemätöntä kuvaa, mutta nämä varsinaista kohua aiheuttaneet tapaukset ovat luultavasti näyttäneet useimpien sarjaa seuraavien silmissä naurettavilta kahdesta syystä. Ensinnäkin ne ovat suunnattoman triviaaleja verrattuna moniin suurempiin ja rankempiin teemoihin ja kohtauksiin: paitsi perhettä ja vanhemmuutta *Saga* ehtii jo kahdessa ensimmäisessä albumissaan hipaista muun muassa sotateollisuutta, rotuvihaa, läheisten kuolemaa ja ihmiskauppaa. Se on ajattelukykyisten aikuisten sarjakuvaa aikuisten avaruusolioiden maailmasta kaikkine syylineen, suolineen ja kyynisyksineen, eikä muuta teeskentelekään. Lasten materiaali on erikseen, ja ”suggested for mature readers” on tämän vuosisadan ”to be continued”. Sensuroiminen siveyssiistä tuntuu siis turhanaikaiselta.

Toiseksi sarjakuvalla on pitkät perinteet vaihtoehtoviestimenä, jossa tällaisia näkymättömiä sopivaisuusrajoja on voitu koetella, koska myyvyys ja siihen kytkeytyvä perheystävällinen tasapaksuus eivät ole olleet yhtä suuressa roolissa kuin vaikkapa kansallisessa televisiossa tai suurten budjettien elokuvissa. Ainakaan länsimaissa

sarjakuva ei edelleenkään ole koko kansan kulttuuria, vaan kulttuuria, jonka pariin varta vasten hakeudutaan – ja nykyään monet hakeutuvat sarjakuvan pariin juuri sellaisten kokeilujen toivossa, joita ei syystä tai toisesta näe muissa viestimissä. *Saga* on juuri tällainen innovatiivinen, rajoja kokeileva sarjakuva, ja on ilahduttanut sarjakuvan lukijoita ja kriitikoita juuri tästä syystä. Myös kohuttua kuvamateriaalia on motivoinut nimenomaan kokeilunhalu. Aktihan ei tapahdu tarinan primäärimaailmassa vaan heijastuu kuvaruudulta, joka itse asiassa on erään keskeisen henkilöhahmon pää. Näyttöpäätteenä robottikansa on sarjakuvallisesti kiinnostava juuri siksi, että hahmojen ajattelu ja viestintä käsittää erilaisia, mahdollisesti tahattomiakin kuvavälähdyksiä heidän kasvojensa paikalle sijoitetuilla näytöillä. Lukijan tehtävänä on sarjan edetessä päätellä, millaiseen logiikkaan nämä kuvavälähdykset perustuvat. Kun arvoitus on ratkaistu, myös kohuttu homoeroottinen välähdys asettuu kontekstiinsa eikä näy enää pelkkänä tarinaan liittymättömänä provokaationa.

Yhdysvalloissa *Saga* kustantaa Image Comics, joka tunnetaan erityisesti tekijöidensä omistamista sarjoista. Kustantaja siis neuvoo luomisprosessissa mutta ei päättä siitä. Kun sarjakuvat ovat vapaita suurten kustantamojen jatkuvuusprotokollista ja kaupallisista intresseistä, ne pyrkivät usein polskimaan vastavirtaan tai eksymään tutkimattomille sivunoroille, eikä *Saga* ole tässä suhteessa poikkeus. Koska erilaiset kummallisuudet ja suorasukaisuudet rajaavat väkisinkin yleisöä, jatkuvajuonisten sarjojen suomentaminen tällaisista genreistä on suhteellisen harvinaista ja monet vastaavat käänösprojektit, kuten Vertigo-sarjat *The Sandman* ja *Hellblazer*, ovatkin takavuosina jääneet kesken. Päätöstä lienee kuitenkin rohkaissut Image Comicsin edellisen hitin, Robert Kirkmanin luoman *The Walking Deadin* (2003–) suursuosio.

Like on selvästi panostanut suomenkielisiin laitoksiin. Kovakantiset albumit ovat yleisilmeeltään kiitettävän tyylikkäitä, lukujen välisille lehdille on sommiteltu irtonumerojen kansitaidetta ja puhekuilien värejä ja fontteja on pyritty varioimaan samaan tapaan kuin englanninkielisessäkin versiossa. Ainoa pettymys on kertojaääni: alkuperäistekstissä suoraan kuvien päälle käsin tekstattu kerronta tuntuu niin luontevalta, intiimiltä ja aineettomalta, että käänösalbumien tekstausta jäljittelevä fontti ja kerronnan ympärille turhaan sutatut tekstilaatikot näyttävät vertailussa auttamattoman rumilta. Kielellisestikin käänös on ollut vaativa, sillä tunnepitoinen dialogi kuhisee *Sagan* maailman omia nimiä ja termejä, verisiä loukkauksia ja muita vaikeasti kääntyviä ilmauksia. Juuri nimien käänökset ovatkin paikoin tahattoman koomisia tai tarpeettoman monimutkaisia. Esimerkiksi ”pelkkänimiset” olisi kenties kannattanut jättää vain ”freelancereiksi” ja ”Lohkopilkko” planeetaksi nimeltä ”Cleave”. Muuten Anssi Koivumäen käänös tuntuu yllättävänsäkin luontevalta.

Arkea avaruussodan keskellä (Saga #8,

kansi.)

Kokonaisuudessaan *Saga* on näyttävää ja näppärää, nopeatempoista ja sarjakuvamaista sarjakuvaa vaikeista asioista, kummallisista kohtaamisista ja omituisista otuksista. Jotkin kirjavista hahmoista ovat outoudessaan hihityttäviä, toiset paradoksaalisessa inhimillisyydessään traagisia. Juuri mitään sellaista, mikä voidaan näyttää, ei sorruta kertomaan. Harva sivu tuntuu turhalta ja harva lukija jää välinpitämättömäksi. Suomalaislukijoiden onkin nyt jännitettävä vastasyntyneen päähenkilön kasvuolosuhteiden ohella sitä, aiotaanko sarjan kääntämistä jatkaa loppuun asti. Toistaiseksi Like on julkaissut kaksi ensimmäistä albumia (irtonumerot #1–12), kun taas Yhdysvalloissa odotetaan jo viidettä albumia syyskuuksi.

LÄHTEET

Dredge, Stuart (2013) "Apple didn't ban SAGA comic, but censorship questions remain". *TheGuardian.com*, 11.4.2013. URL: <http://www.theguardian.com/technology/appsblog/2013/apr/11/apple-saga-comic-app-store-ban>

Vaughan, Brian K. & Staples, Fiona (2014) *Saga*. Suom. Anssi Koivumäki. Helsinki: Like.

Vaughan, Brian K. & Staples, Fiona (2015) *Saga 2*. Suom. Anssi Koivumäki. Helsinki: Like.

